

УДК 342.25

DOI: <https://doi.org/10.31359/1993-0941-2023-46-236>

Л. М. Гришко, к.ю.н., ст. дослідник, завідувача науковим сектором муніципального права та місцевого самоврядування НДІ державного будівництва та місцевого самоврядування НАПрН України
ORCID ID:0000-0003-0347-1118

ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ЗГУРТОВАНОСТІ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД В УКРАЇНІ

***Анотація.** У статті розкрито шляхи підвищення згуртованості територіальних громад в Україні на підставі нормативно-правового регулювання стратегій розвитку територіальних громад та підходів, що застосовано в межах політики згуртованості ЄС. Акцентовано увагу на впровадження стратегій згуртованості територіальних громад шляхом включення відповідних цілей до стратегій розвитку територіальних громад до 2030 року.*

***Ключові слова:** згуртованість, територіальна громада, демократія, децентралізація, євроінтеграція, регіоналізація, функціональні міські території.*

Постановка проблеми. Досягнення належного рівня згуртованості громад ускладнюється тим, що досі не завершено реформу децентралізації, значна кількість жителів громади перемістилася в межах України або виїхала за кордон, у громадах з'явилася велика кількість внутрішньо переміщених осіб. Війна

не додає легкості у відносини держави з територіальними громадами і це слід враховувати при проведенні державної політики щодо права територіальних громад вирішувати питання місцевого значення.

Одним із ключових завдань, яке потребує вирішення – це згуртованість громад не тільки юридична, а й фактична. Правова основа згуртованості має створювати механізми та умови для соціальної та територіальної згуртованості. Норми права направлені на впорядкування суспільних відносин не мають бути деструктивними.

З початку реформи об'єднання територіальних громад на перший план виходила економічна складова – створення спроможних громад. Однак, новостворені громади не стають згуртованими автоматично. Підвищення згуртованості розпочинається зі спільних зусиль щодо вирішення питань місцевого значення. Політика згуртованості забезпечується в умовах демократичного правління та ринкової економіки, що само собою накладає відповідні стандарти на її формування та реалізацію. Сьогодні перед територіальними громадами стоять серйозні виклики та задачі. Так, одні перебували, або й досі перебувають в окупації та зазнають/зазнали значних руйнувань житлового фонду, комунального майна, інфраструктури, а інші громади виступають як приймаючі внутрішньо переміщених осіб та релокований бізнес. Громадам необхідно стати спроможними та згуртованими, щоб сприяти добробуту кожного, хто проживає в межах громади та забезпечити належний безпековий рівень.

В умовах подальшої євроінтеграції питання згуртованості набуває додаткового забарвлення та змісту. У контексті функціонування Європейського Союзу (далі – ЄС) політика згуртованості є основним напрямом розвитку його регіонів. Територіальний підхід став головною проблемою розвитку, також у формуванні міської політики, зокрема в межах функціональних міських зон. У бюджетному періоді ЄС 2014–2020 вони стали одним із адресатів підтримки в рамках нового інструменту – Інтегрованих територіальних інвестицій (далі – ІТІ) [1, с. 452].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Важливими для удосконалення нормативно-правового забезпечення згуртованості

є соціологічні дослідження, як проявляють існуючі проблеми в громадах. Так, А. Костенко, Н. Світайло, О. Купенко, М. Назаров, С. Півень, К. Сахно та Г. Євсєєва провели соціологічне дослідження протягом травня-червня 2023 року (опитано 1200 респондентів з Київської, Львівської, Закарпатської, Миколаївської, Сумської, Чернігівської областей). Серед результатів дослідження, в аспекті досліджуваного питання особливої уваги заслуговують наступні висновки: українці стали більш активними у громадському та політичному житті після повномасштабного вторгнення; посилюється згуртованість та горизонтальні зв'язки всередині громади; у випадку погіршенні ситуації українці розраховують на підтримку членів своєї сім'ї, на себе і свої власні сили, Збройні Сили України (ЗСУ), друзів та волонтерів і громадські організації; 70,7% опитаних вважають себе частиною громад; 63,8% – відчують можливості захистити свої права, а 47,5% – відчуває можливість впливати на рішення в громаді; будучи орієнтованими на демократичне врядування, українці в умовах воєнного стану визнають право влади на авторитарні рішення, але хочуть бачити, що ці рішення приймаються авторитетними людьми, лідерами, яким довіряють [21 с. 4–5].

В усіх цих висновках нсторожує прийнятність авторитаризму як форми прийняття рішень в умовах дії воєнного стану. Населення таким чином ніби перекладає відповідальність на державу у вирішені усіх проблем і проявляє недовіру у демократичні інститути та механізми, які направлені на запобігання узурпації влади та авторитарному правлінню. Це питання потребує особливої уваги з метою роз'яснення можливостей безпосередньої участі у вирішені питань місцевого значення і розширення практик застосування форм партисипативної демократії.

А. Буслівська, Я. Марцинкевич (Anna Busowska, Jacek Marcinkiewicz), вивчали соціальну згуртованість у функціональних міських зонах (Functional Urban Areas). Ці територіальні одиниці стають важливою зацікавленою стороною та реципієнтом міської політики. Тому актуальним є дослідження проблем їх розвитку, зокрема соціальної згуртованості. У цій статті соціальна згуртованість розуміється в просторово-

му плані, тобто відбувається, коли зменшується диференціація конкретних територіальних одиниць за обраними соціальними показниками. У дослідженні вивчалася згуртованість функціональних міських територій центральних міст воєводств у п'яти найменш розвинутих регіонах Польщі (так званій Східній Польщі). Вчені відзначають, що у нинішній парадигмі інклюзивного зростання особливо важливим є забезпечення соціальної згуртованості, яка **стає предметом політичних дій на різних рівнях**. Вона розглядається як умова політичної стабільності та безпеки, як джерело добробуту та необхідна умова для підвищення якості життя. На підставі праць у сфері згуртованості вчені підсумовують, що соціальна згуртованість також розуміється як соціальна інтеграція, рівні можливості та справедливість для всіх громадян. Побудова високої якості життя та соціального та економічного добробуту як необхідного елементу є спільною рисою багатьох визначень соціальної згуртованості. Просторовий аспект у розумінні соціальної єдності є дуже важливим, оскільки ендегенні ресурси конкретної території визначатимуть можливості її розвитку та покращення якості життя [1, с. 452–453]. Отже, слід визначити політику згуртованості щодо конкретних територій і перевірити на відповідність методиці визначення територій, що застосовується в межах ЄС.

Соціальна згуртованість у статті А. Бусловська, Я. Марцинкевич розглядається через просторову диференціацію соціальної ситуації (якості життя). Дослідження не включало такі сфери, як норми та цінності, форми стосунків, солідарність тощо, оскільки їх важко вивчати і відповідні дані часто недоступні [1, с. 453–454]. На нашу думку, з таким підходом слід погодитися. Крім того, дослідження згуртованості крізь призму якості життя має істотне значення для розгляду згуртованості з правової точки зору.

К. Пастух стверджує, що проблеми розвитку територіальних громад в Україні вказують на важливість їх вирішення за допомогою підготовки та прийняття управлінських рішень в органах місцевого самоврядування в процесі стратегічного планування. Незважаючи на приділення вченими значної уваги стратегічно-

му плануванню розвитку територіальних громад, актуальним постає визначення напрямів його удосконалення [11, с.196, 198].

Необхідно на підставі наукових поглядів, підходів до розкриття змісту та показників територіальної згуртованості, з'ясувати наскільки чинне законодавство та стратегії розвитку територіальних громад відповідають практичному досвіду впровадження згуртованості в державах-членах ЄС та інтересам територіальних громад в Україні.

На думку Я. Жаліло, європейський досвід свідчить про те, що критично важливим у реалізації завдання згуртованості є перехід від територіальної згуртованості до згуртованої країни. Життєво необхідним є функціонування територіальних громад як відповідальних та раціональних суб'єктів, орієнтованих на розвиток та спроможних досягати підвищення капіталізації локальних ресурсів від розширення горизонтів співпраці. Вченим зроблено важливий висновок про те, що руйнування в ході децентралізації традиційної ієрархії «центр-периферія» створює необхідність «перезавантаження» інституційного забезпечення згуртованості країни. Зміцнення територіальної згуртованості створює додаткові ризики для згуртованості країни і водночас передумовою для значно ефективнішої інтеграції. Громади тепер набувають власної суб'єктності [9 с. 14, 16]. Слід наголосити, що самостійність та згуртованість громад не несе загрози сепарації від держави, коли вони інтегровані в державу в межах якісної державної регіональної політики.

Рівень згуртованості та інтеграцію внутрішньо переміщених осіб у приймаючі громади теж привертає увагу вчених, зокрема Ю. Середи, Р. Жиленка та Д. Афанасьєва. Відзначено, що важливо забезпечити: регулярний моніторинг довготривалих стратегій внутрішньо переміщених осіб, зокрема щодо локальної інтеграції; їх участь у плануванні та управлінні програмами, які їх стосуються, особливо на муніципальному рівні; інформування внутрішньо переміщених осіб та громади про можливості участі в цих програмах, заохочувати усвідомлений вибір [20, с.29; 6, с.54].

О. Лялюк, І. Бодрова, С. Болдирєв, К. Закоморна, С. Сєрьогіна, Т. Стешенко, О. Петришин, В. Шеверєва, Я. Любченко

та ін. в межах монографічного дослідження присвяченого децентралізації державної влади дослідили багато важливим аспектів, які прямо чи опосередковано стосуються територіальної згуртованості громад [8]. Важливими є висновки І. Бодрової при розкритті питання практики об'єднаних територіальних громад та реорганізації територій місцевого самоврядування. Зокрема, в аспекті досліджуваної нами проблематики, слід відзначити наступне: в сучасних політико-правових умовах реформи децентралізації влади добровільне об'єднання територіальних громад набуло значення окремого напрямку модернізації системно-структурної організації місцевого самоврядування; спостерігається необґрунтоване намагання підміни реформи адміністративно-територіального устрою держави створенням об'єднаних територіальних громад та ототожненням територіальної громади з адміністративно-територіальною одиницею базового рівня; добровільне об'єднання територіальних громад є однією з конституційних гарантій місцевого самоврядування в Україні; територіальна громада визнається не номінальним, а реальним суб'єктом самоврядування, наділеним право- і дієздатністю; застосовується підхід, коли не оновлена система суб'єктів місцевого самоврядування вибудовується відповідно до реформи адміністративно-територіального устрою держави, а не навпаки — адміністративно-територіальних устрій ставиться у залежність від формування об'єднаних територіальних громад; необхідно привести законодавчу та підзаконну основу формування об'єднаних територіальних громад у відповідність до конституційних гарантій місцевого самоврядування (усі процедури об'єднання мають регулюватися законом та згідно до конституційних гарантій місцевого самоврядування) [5 с. 410–422]. Отже, утворенні у 2020 р. територіальні громади повинні мати належні гарантії в реалізації конституційного права на добровільне об'єднання.

Окрему увагу слід звернути на висновки С. Болдирєва при розкритті питання щодо місця місцевого самоврядування в механізмі післявоєнного відновлення України. Так, привертають особливу увагу наступні висновки: в системі післявоєнної відбудови України, муніципальна влада має відіграти одну з рушій-

них ролей в розвитку та продукуванні потужної системи публічного управління територіями; у зв'язку зі збройною агресією процес механізму децентралізації України був уповільнений, велика кількість громад отримала складні умови функціонування; реформи попередніх років, які надали місцевим посадовцям особам більше відповідальності та ресурсів, сприяли підвищенню стійкості і спротиву громад у складних обставинах сьогодні; у зв'язку з серйозними руйнуваннями, громади фактично стають неспроможними як реалізувати свої повноваження та потужності, так і забезпечити повноцінне функціонування громади в цілому; недостатній фаховий рівень працівників на місцях, низька привабливість публічної служби, а також відсутність довіри населення до корпусу службовців місцевого самоврядування суттєво впливає на потенціал територіальної громади і її розвиток; для досягнення результатів відновлення територій нова публічно-управлінська архітектура повинна використовувати механізми адаптивності, стійкості та сталості [6 с. 698–717]. Ці висновки є підґрунтям для визначення проблем та перспектив покращення згуртованості громад. Як бачимо, вчені підкреслюють як позитивні, так і негативні аспекти впливу на територіальні громади реформи децентралізації, зміни адміністративно-територіального поділу.

Отже, **метою дослідження** є виокремлення шляхів підвищення згуртованості громад в Україні. При цьому, слід наголосити на контексті розгляду проблеми з урахуванням вже проведених досліджень та практики і результатів реформи децентралізації. Громади, що об'єдналися у 2020 р. це територіальні громади, що пройшли адміністративний шлях укрупнення з елементами підміни реформи адміністративно-територіального устрою. Отже, згуртованість громад почала формуватися під тиском держави, у той час, коли передбачалося добровільне об'єднання територіальних громад.

Виклад основного матеріалу дослідження. Насамперед, слід окреслити, що розкриття питання підвищення рівня згуртованості громад передбачає врахування наступних аспектів: демократизації, децентралізації, регіоналізації, згуртованості на рівні держави.

Територіальна згуртованість прагне до «більш збалансованого розвитку шляхом зменшення існуючих диспропорцій, уникнення територіального дисбалансу та шляхом узгодження галузевої політики, яка має просторовий вплив, і регіональної політики», а також покращення територіальної інтеграції та заохочення співпраці між регіонами. Проблеми більше не визначаються в соціальних та економічних термінах, а також у просторових термінах, і підхід зміщується в бік технократичного та територіального управління: зменшення надмірної концентрації, об'єднання територій та подолання розколів [3, с. 815].

С. Болдирев наголошує, що необхідно стимулювати процес децентралізації з метою розширення функцій та повноважень органів місцевого самоврядування, особливо щодо визначення конкретних інструментів та механізмів фінансово-економічного напрямку, щоб муніципальна влада отримала реальну самостійність та взяла на себе відповідальність за відбудову відповідної території [6, с. 712].

Наявність зв'язку регіоналізації та згуртованості яскраво демонструється практикою ЄС щодо урбанізованого розвитку. Так, навіть за відсутності єдиної правової бази щодо політики урбанізованого розвитку в межах ЄС протягом 2007–2013 рр. урбаністичний вимір розглядається як суттєва складова політики згуртування ЄС і політики сталого європейського розвитку. Це дозволило розробляти та впроваджувати низку операційних програм у європейських містах на основі інтеграційного підходу, а саме – поєднання елементів крос-культурної координації дій, міцного горизонтального партнерства, підвищення рівня відповідальності місцевих органів влади та інвестування коштів у ті галузі економіки, що є ключовими елементами загальної європейської концепції урбанізованого розвитку [19, с. 118]. Все це свідчить про необхідність розробки стратегій розвитку, які враховують питання згуртованості, регіоналізації та доброго врядування.

У свою чергу, згуртованість в конституційно-правовому аспекті – це демократизація та розвиток форм взаємодії з громадами через форми партисипативної демократії з метою забезпечення єдності громад та народу у напрямі до впровадження

доброго врядування і забезпечення прав та свобод людини не залежно від місця проживання. У питаннях згуртованості однаково важливі правові, соціальні, економічні та безпекові складові.

Політика згуртованості Європейського Союзу постійно переглядається і змінюється з урахуванням поточних проблем та викликів. Однак, для України актуальними є усі попередні заходи, що запроваджувалися у різний час. Зокрема, сьогодні актуальними для України є наступні заходи: заохочення інтегрованого розвитку міст, сіл та специфічних регіонів для посилення синергії та поліпшення використання місцевих територіальних активів; поліпшення територіальної взаємозв'язаності індивідів, спільнот та підприємств як важлива передумова територіальної згуртованості; управління та встановлення зв'язків екологічних, ландшафтних та культурних цінностей регіонів, включаючи спільне управління ризиками як суттєву передумову довгострокового сталого розвитку та ін. [9, с. 8–9].

Прикладом реалізації сучасної політики ЄС є досвід Польщі. Так, Фонд справедливого переходу (The Just Transition Fund) в межах політики згуртованості надасть 3,85 мільярда євро п'яти регіонам, які найбільше постраждали від переходу до кліматично нейтральної економіки (Сілезьке, Великопольське, Нижньосілезьке, Лодзьке та Малопольське воеводства). Кошти підтримають реструктуризацію та інноваційні підходи до переходу підприємств до низьковуглецевої економіки. Вони також підтримуватимуть працевлаштування в постраждалих компаніях і підвищуватимуть якість формальної та неформальної освіти для підвищення кваліфікації робочої сили [2].

У підході ЄС до вивчення соціальної згуртованості можна зазначити звіти про згуртованість та представлені детальні показники соціальної згуртованості. Це, зокрема: рівень зайнятості/безробіття, населення, якому загрожує бідність або соціальна ізоляція, населення, яке живе в умовах серйозних матеріальних злиднів, міграція, гендерна рівність, участь дорослих в освіті та професійній підготовці, що рано залишили навчання, частка мігрантів до ВВП на душу населення, різниця між рівнями зайнятості жінок і чоловіків, жінки в регіональних зборах, індекс

досягнень жінок. У свою чергу, вчені розкривають результати згуртованості лише на підставі аналізу наступних сфер: міграції, ринку праці, включаючи гендерну рівність, освіта та соціальна опіка. Ці питання збігаються зі сферами, згаданими у звітах ЄС про згуртованість, але не охоплюють їх усі [1, с. 454–455].

У контексті політики розвитку ЄС функціональні міські території можна визначити як суцільну територію, внутрішні умови якої є більш сприятливими для розвитку порівняно з іншими місцями. Крім того, у таких районах природні та культурні умови та переваги людей є більш однорідними, а людський капітал характеризується більшою синергією. Спільне визначення ЄС та Організації економічного співробітництва та розвитку у розмежуванні функціональних міських територій базується на таких критеріях, як щільність населення, розмір і щоденна мобільність мешканців.

Функціональні міські території, як адресати політики згуртованості, набули важливості з розвитком місцевого підходу в програмному періоді ЄС 2014–2020 рр. і запровадженням нового інструменту політики – інтегрованого територіального інвестування (ІТІ) (Резолюція ЄС 1303/2013, стаття 36). Метою ІТІ є реалізація політики згуртованості територіально інтегрованим способом, щоб підвищити її ефективність і забезпечити багатовимірне та міжгалузеве втручання. Сталий міський розвиток має здійснюватися через ІТІ, і він вдало застосовується у випадку територіальної невідповідності – розбіжністю між адміністративними та функціональними міськими районами. У Польщі ІТІ було обов'язково впроваджено в усіх столицях воеводств та їх функціональних зонах.

Я. Жаліло відзначає, що у рамках концепції територіальної згуртованості розглядаються: потоки та зв'язки (мережі, функціональні території, послуги, які становлять спільний економічний інтерес); просторові вузли (структура поселень, кластери, агломерації); макроекономічні простори та їх організація (наприклад, екосистеми); територіальні активи (інституційні установки, культурні простори, ідентичності тощо) [9, с. 6].

Моделі розвитку міст ЄС мають також відображати особливе місце кожного міста в соціально-економічній системі окремої

держави та Європи загалом. Виокремлюють наступні моделі сталого розвитку європейських міст: модель культурно-духовного розвитку міст (збереження та охорона культурно-історичної та природної спадщини, покращенню іміджу, збереження духовних цінностей, розвитку туристичної індустрії); модель соціально-демографічного розвитку міст (подолання розшарування та сегрегації населення, покращення якості і підвищення рівня життя, удосконалення житлово-рекреаційної інфраструктури малих міст); модель інноваційного розвитку міст (впровадження інформаційно-комунікаційних технологій); модель екологічно безпечно розвитку міст (акцент на ресурсні обмеження, обумовлені не тільки дефіцитом природних ресурсів, але й взаємовпливом антропосистеми і біосфери, охорону природного середовища) [19, с.121–122]. Територіальні громади України має правильно визначити яка з моделей надає можливість вирішити ключові проблеми громади.

З урахуванням пришвидшених темпів розвитку технологій та шкоди, яку завдає повномасштабна агресія РФ, складно говорити про згуртованість в сенсі конкурентоспроможності, сучасності та екологічності, рівномірного розвитку та забезпечення послугами населення не залежно від місця проживання (у великій чи малій громаді).

Згуртованість має розпочинатися із загальнодержавного оновлення засад згуртованості, визначені основних пріоритетів та цілей, а продовжуватися переходом на новий рівень взаємодії людини та держави через розширення участі в управлінні суспільними справами. Надмірний тиск на громади не сприяє примноженню ідей вільної співпраці та плануванню, проявленню синергії між членами територіальних громад та між громадами загалом.

Зокрема, для успішності політика згуртованості має бути забезпечена відповідним інституційним інструментарієм: управлінськими структурами, які несуть відповідальність за прийняті рішення, усталеними практиками правозастосування та управління, самоорганізацією громад, належною самоідентифікацією їх членів тощо [4; 9, с. 12]. В Україні поки немає усталеної практики, а означає, що політика згуртованості, яка проводиться

в межах процесів регіоналізації, перебуває на початковому етапі свого становлення.

До «ключів згуртованості» слід віднести: формування сучасної ідентичності членів громад; створення та забезпечення ефективного функціонування інститутів громадської та ділової комунікації; організацію суспільного діалогу; впровадження спільних практик як основи розвитку міжмуніципальної та між-регіональної співпраці; становлення смарт-громад; інституціалізацію регіональних ринків праці; розвиток публічно-приватного партнерства [9, с. 25].

З урахуванням теоретичних основ, слід піддати аналізу законодавство України щодо поточного забезпечення територіальної згуртованості громад. Однак, розпочати слід саме зі стратегічних документів. Так, Концепція державної регіональної політики 2001 року (далі – Концепція) передбачає, що формування та реалізація державної регіональної політики передбачає істотне підвищення ролі та відповідальності місцевих державних адміністрацій, органів місцевого самоврядування, територіальних громад за розвиток регіонів. Отже, Концепція передбачає, що територіальні громади є важливим рівнем суб'єктом цих відносин, що цілком відповідає гарантіям місцевого самоврядування, передбаченим Конституцією України.

Оптимізація територіальної організації державної влади та місцевого самоврядування має забезпечити підвищення ефективності управління процесами розвитку регіонів шляхом:

– децентралізації і деконцентрації повноважень центральних органів виконавчої влади, які завдяки цьому мають зосередитися на формуванні політики та стратегії розвитку у відповідних галузях, правовому та нормативно-методичному її забезпеченні; частина повноважень центральних органів виконавчої влади поетапно передаватиметься, з поміж інших органів і органам місцевого самоврядування. З поміж принципів регіональної політики проголошено – налагодження міжнародного співробітництва у сфері регіональної політики, наближення національного законодавства з цього питання до норм і стандартів ЄС [14].

Наступний документ – Державна стратегія регіонального розвитку на 2021–2027 роки, яка передбачає складові політики

згуртованості (далі – Стратегія) [7]. Слід звернути увагу, що ці два стратегічні документи прийняті з різницею у 20 років направлені на вирішення питань регіонального розвитку. Однак, згідно сайту Верховної Ради України, вони не є пов'язаними документами, при цьому, обидва документи чинні [12]. Значна кількість нереалізованих загальнодержавних стратегічних документів не полегшує реалізацію державної регіональної політики, у тому числі в аспекті досягнення згуртованості.

Серед трьох стратегічних цілей Стратегії на першому місці вказано Ціль 1 «Формування згуртованої держави в соціальному, гуманітарному, економічному, екологічному, безпековому та просторовому вимірах». Ціль включає 6 оперативних цілей, що досягаються через 35 напрямів, що включають разом 265 завдань. Оперативні цілі: стимулювання центрів економічного розвитку (агломерації, міста); збереження навколишнього природного середовища та стале використання природних ресурсів, посилення можливостей розвитку територій, які потребують державної підтримки; створення умов для реінтеграції тимчасово окупованої території. Напрями охоплюють більшість із напрямів, з тих що традиційно розглядаються в межах європейської політики згуртованості, яка перебувала у рамках парадигми вирівнювання диспаратів. Водночас, Я. Жаліло відзначає, що практично відсутні завдання, які стосуються налагодження взаємодії між регіонами та між громадами [9, с. 13].

7 квітня 2023 року уряд України схвалив Стратегію державної політики щодо внутрішнього переміщення на період до 2025 року та затвердив відповідний операційний план на 2023–2025 роки. Документ розроблений Мініреінтеграції за підтримки Ради Європи, спільно з експертами міжнародних і громадських організацій, які забезпечують захист прав переміщених осіб. Стратегією передбачена державна підтримка внутрішньо переміщених осіб на всіх етапах, аж до моменту повернення до місця постійного проживання [13, с. 6–7].

Відповідно до ст. 7. Закону України «Про засади державної регіональної політики» (далі – Закону) державна регіональна політика здійснюється відповідно до визначених напрямів на основі системи взаємопов'язаних документів стратегічного

планування і реалізації державної регіональної політики [14]. Система передбачає взаємоузгодженність усіх стратегій, а саме: Державної стратегії регіонального розвитку України, яка розробляється на період сім років та затверджується Кабінетом Міністрів України; регіональні стратегії розвитку (розроблення регіональних стратегій розвитку забезпечують Рада міністрів АРК, обласні, Київська та Севастопольська міські державні адміністрації); стратегії розвитку територіальних громад.

Особливу увагу слід приділити стратегіям розвитку територіальних громад. Проекти стратегій розвитку територіальних громад розробляються виконавчими органами місцевих рад, на строк та з урахуванням пріоритетів, що визначені Державною стратегією регіонального розвитку України та відповідними регіональними стратегіями розвитку. Сільські, селищні, міські ради затверджують стратегії розвитку територіальних громад. Реалізація цих стратегій здійснюється на основі планів заходів з їх реалізації, що затверджуються відповідною сільською, селищною, міською радою.

Методичні рекомендації щодо порядку розроблення, затвердження, реалізації, проведення моніторингу та оцінювання реалізації стратегій розвитку територіальних громад затверджуються центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної регіональної політики (ст. 11–1 Закону).

Окрему увагу присвячено територіями України, що постраждали внаслідок збройної агресії. Так, згідно до ч. 6. ст. 7, до документів, що розробляються для відновлення та розвитку регіонів і територій, що постраждали внаслідок збройної агресії проти України, належать: 1) план відновлення та розвитку регіонів; 2) плани відновлення та розвитку територіальних громад [14].

Важливо відзначити, що розроблення регіональних стратегій розвитку здійснюється на основі оцінки потреб заінтересованих сторін та вигодонабувачів (бенефіціарів) у регіоні, оцінки гендерного впливу, а також з урахуванням розвитку територіальних громад, функціональних типів територій (ст. 10). Однак, про функціональні міські території у законодавстві не згадується. Лише на рівні Стратегії згадується про стимулювання центрів економічного розвитку (агломерації, міста).

Закон передбачає функціональні типи територій: території відновлення; регіональні полюси зростання; території з особливими умовами для розвитку; території сталого розвитку (ст. 4 Закону).

Частина четверта статті 11–2 Закону передбачає, що регіональними полюсами зростання є мікрорегіони, територіальні громади, що характеризуються значно кращими географічними, демографічними, соціально-економічними показниками розвитку порівняно з іншими подібними територіями регіону, та зростання яких позитивно впливає на суміжні території, регіон та/або державу в цілому. І тут можна говорити про можливість врахування підходу політики згуртованості ЄС щодо функціональних міських територій. Однак, це можливо за умови, що в громаді центр впливає позитивно на розвиток прилеглих територій та добробуту жителів найближчих населених пунктів. Стратегії розвитку територіальних громад повинні враховувати вплив центрів громад на розвиток території громади в цілому (функціональні міські території).

Уявлення про функціональні міські території, їх специфіку як замкнутої територіальної системи знайшли своє відображення в різних теоріях регіонального розвитку, наприклад теоріях, що базуються на взаємозв'язку між центральним місцем і прилеглою територією [1, с. 455]. Однак, Закон не виокремлює серед ознак територій наближення до міст, що не дозволяє враховувати в стратегіях розвитку громад ефект від такого наближення. Тоді як при оцінці згуртованості громад у державах ЄС цей аспект враховується і підтримка міських територій стала важливою політичною діяльністю ЄС. Тому важливо вивчати умови їх розвитку, щоб краще реагувати на їхні потреби та проводити ефективну політику в майбутньому.

Загалом у Польщі розмежування функціональних міських територій навколо центральних міст воєводств ґрунтується на трьох типах критеріїв/індикаторів: 1) функціональний (кількість людей, які їздять на роботу, кількість міграції з ядра функціональної міської території (столиці воєводства); 2) соціально-економічні (частка людей, які працюють у несільськогосподарських професіях, частка суб'єктів підприємницької

діяльності; 3) морфологічні (щільність населення, частка завершених житлових будинків). Згуртованість функціональних міських територій можна розуміти як вирівнювання можливостей розвитку, зменшення диспропорцій у певній функціональній сфері [1, с. 455–456, 458].

Відповідно до Закону України «Про засади державної регіональної політики», органи місцевого самоврядування є суб'єктами державної регіональної політики. Крім того, у розробленні та забезпеченні реалізації державної регіональної політики беруть участь асоціації органів місцевого самоврядування та їх добровільні об'єднання, агенції регіонального розвитку, створені відповідно до цього Закону, громадські об'єднання, юридичні та фізичні особи. Закон «Про місцеве самоврядування в Україні» віднесено до законодавства з державної регіональної політики (ч. 2 ст. 4, ст. 5).

У 2021 році виокремлювали наступні проблеми територіальних громад: відсутність організаційної стратегії й процесів, низький рівень організаційної спроможності органів місцевого самоврядування, зацікавленості та обізнаності процесами реформування місцевого самоврядування, недостатнє співвідношення між організаційною структурою, стратегічними цілями й завданнями; важливість реформування існуючої системи планування, прогнозування та вдосконалення структури прогнозних, програмних і планових документів, використовуючи досвід європейських країн. Важливим при підготовці управлінських рішень в органах місцевого самоврядування в процесі стратегічного планування є їх доцільність та спрямованість на вирішення актуальних проблем розвитку територіальних громад [15, с. 196, 211]. Сьогодні стратегії розвитку територіальних громад до 2030 р. передбачають заходи та цілі та принципи щодо згуртованості та направлені на вирішення перелічених проблем. Наприклад, Стратегія розвитку Гайсинської міської територіальної громади до 2030 року передбачає:

1. Стратегія – це «живий» документ, який буде розвиватися, змінюватися та адаптуватися, беручи до уваги нові обставини та враховуючи нові виклики. Таке планування має важливі переваги і згуртовує громаду навколо цілей її розвитку та сприяє

її самоусвідомленню; ключові принципи: сталість; прозорість; залученість (партисипація) – ефективні процедури залучення громадян сприятимуть легітимності політик та прийняття рішень, створюючи відчуття локальної приналежності та забезпечуючи врахування прав громадян; співпраця – горизонтальна та вертикальна, між різними рівнями державного і місцевого управління, секторами, установами.

2. Оперативна ціль 4.3. «Спортивна та освічена громада», в межах якої передбачено: реалізація проєктів полягає в об'єднанні громади культурними та спортивними заходами, такими як фестивалі чи змагання, створюючи соціальну солідарність і згуртованість, сприяючи соціальній інтеграції, розширюючи можливості громади.

3. Стратегічна ціль 2. «Розвинена інфраструктура на засадах сталого розвитку» серед оперативних цілей якої передбачена якісна дорожня інфраструктура та доступні транспортні послуги та забезпечення транспортної доступності для населення всієї громади, систематичні та якісні послуги з перевезення, з відкриттям соціальних маршрутів (пільгові категорії населення, учні, пенсіонери, люди з інвалідністю) та соціального таксі.

4. Стратегічна ціль 5 «Соціальне зближення в громаді» в межах якої передбачено оперативну ціль 5.1. «Об'єднана, соціальна зближена громада». Відсутність спільних інтересів, заходів у громаді знижує її соціальну активність. Реалізація проєктів на таких засадах як рівність у праві використання, безпека, чистота, комфорт та естетичність створить спільні громадські простори для різних вікових груп населення, осередки громадської активності і зближить громаду. Заходи/проєкти: створення «соціального кафе» для допомоги малозабезпеченим верствам населення; оперативна ціль 5.2. «Збережена традиційна культура». Культурна спадщина – чинник самоідентифікації громади. Реалізація проєктів збереже історико-архітектурне середовище, а просвітницькі заходи і промоція, залучення мешканців до відновлення спадщини та впорядкування громадських просторів сприятиме збереженню і зміцненню зв'язків у громаді, організації змістовного дозвілля. Оперативна ціль 5.3. «Рівноправність, відкритість та відповідальність». Створення та започаткування

роботи безоплатного сервісу правової допомоги не тільки забезпечить доступ до неї особам, які потребують такої допомоги (особливо серед вразливих верств населення), а також підвищить загальний рівень правової культури, покращить правову освіту населення, надасть мешканцям громади необхідний рівень правових знань, сформує у них повагу до права. Заходи/проекти: створення та започаткування роботи сервісу з надання правової допомоги жителям громади щодо відстоювання і захисту їхніх прав як громадян (юридична консультація); створення та підтримка ради підприємців та молодіжної ради; створення кризових центрів для осіб, які опинилися в скрутних життєвих обставинах; створення муніципальної варті та встановлення систем відеонагляду в громаді та ін. [15].

Інший підхід обрала Калуська територіальна громада. Було затверджено одразу цілу низку стратегічних програм. Стратегічні програми в розумінні цієї громади – це система пов'язаних між собою і націлених на досягнення загальної мети. Стратегії логічно об'єднаних різноманітних стратегічних програмних цілей (соціально-економічних, науково-технічних, організаційно-господарських тощо), узгоджених за термінами та етапами виконання. Визначені стратегічні програмні цілі розвитку Калуської громади до 2030 року співвідносяться з Цілями сталого розвитку до 2030 року.

Комфортна громада – громада, де усі її мешканці незалежно від своїх індивідуальних різноманітностей можуть мати якісне життя. Задля підвищення якості життя до 2030 року в громаді буде реалізовано низку проектів для раціонального управління житловим фондом, транспортною та інженерною інфраструктурою, покращення безпеки, інклюзії, розвитку культури та дозвілля. Пріоритет «Комфортна громада» включає в себе такі поняття:

1. Безпечна громада – впровадження сучасних цифрових технологій та рішень для підвищення рівня безпеки та добробуту (в тому числі створення систем відеоспостереження)

2. Доступна громада – розвиток рекреаційної інфраструктури, благоустрій територій і зон відпочинку, розбудова та модернізація мереж вуличного освітлення та інше.

3. Культурний розвиток громади – відновлення та збереження історико-культурної, духовної спадщини.

4. Інклюзивна громада – підтримка осіб з інвалідністю та створення відповідного середовища.

В межах Стратегії розвитку Калуської міської територіальної громади 2022–2030 рр. розроблено 14 стратегічних програм, серед яких: II. Програма сталого екологічного розвитку; III. Програма ефективного управління громадою; IV. Програма Картка калушанина; V. Програма здоров'я мешканців громади; VI. Програма Доступна громада; VII. Програма безпечна громада; VIII. Програма розвитку культури та дозвілля; IX. Програма розвитку молоді; X. Програма якісна освіта; XIV. Програма з забезпечення соціальної інтеграції та подолання нерівності. Однак, зі стратегій не зрозуміло які саме заходи будуть забезпечувати їх реалізацію [16].

Рішення 11 сесії міської ради 8 скликання від 23.03.2021 року № 223 «Про затвердження Стратегії розвитку Липовецької територіальної громади на період до 2030 року» частково дублює положення стратегії Гайсинської громади (громади розташовані в межах однієї області – Вінницької) [13]. Зокрема, в аспекті згуртованості передбачено також наступне:

1. Реалізація проектів полягає в об'єднанні громади культурними та спортивними заходами, такими як фестивалі, змагання чи велопробіг, створюючи соціальну солідарність і згуртованість, сприяючи соціальній інтеграції, розширюючи можливості громади;

2. Стратегічна ціль 3. «Поліпшення рівня взаємодії на місцевому рівні та з іншими громадами». Операційна ціль 3.1. Підвищення рівня участі жителів громади в її житті. Заходи/проекти: проведення конкурсу мікрогрантів всередині громади, направлених на стимулювання розвитку населених пунктів; проведення місцевих фестивалів, Днів села; сприяння створенню органів самоорганізації населення та надання допомоги в їх діяльності; поширення інформації щодо діяльності органів влади через мережу Інтернет та друковані засоби; запровадження в громаді бюджетів участі. Операційна ціль 3.2. Підтримка розвитку громадських об'єднань Ціллю передбачено ряд дій щодо зростання

громадської активності мешканців шляхом створення і підтримки громадських організацій на її території. Її метою є створення умов для реалізації громадянами конституційного права на участь в управлінні державними справами, здійснення громадського контролю за діяльністю міської ради, сприяння врахування міською радою громадської думки під час формування та реалізації політики розвитку. Заходи/проекти: створення відкритого креативного простору (платформи) для проведення зустрічей членів громадських організацій, місцевого активу; налагодження зв'язків з місцевими громадськими організаціями та надання їм інформаційно-консультативної, організаційної підтримки. Операційна цільна 3.3. Налагодження співпраці на регіональному, державному та міжнародному рівнях. Наявність нових партнерів як в середині країни, так і на міжнародному рівні буде сприяти розширенню можливостей щодо поліпшення соціально-економічної ситуації в громаді та вирішення проблемних питань. Заходи/проекти: налагодження співпраці із сусідніми громадами на принципах міжмуніципального співробітництва; налагодження співпраці із громадами, громадськими організаціями, іншими суб'єктами, що діють на території України; налагодження співпраці з іноземними установами та закладами. Отже, стратегії розвитку територіальних громад направлені на впровадження політики згуртованості.

На увагу заслуговує запропонований європейськими експертами з метою ефективнішої інтеграції територіальних вимірів у реалізацію стратегії «Європа – 2020» метод «територіальних ключів» (territorial keys). Зокрема, такими «територіальними ключами» було визначено: доступність територій; доступність послуг; територіальні спроможності (інноваційні системи, локальні середовища, управління культурними і природними активами, відновлювана енергетика, ревіталізація міст); мережева взаємодія між містами; функціональність регіонів. Територіальний аспект згуртованості стосується транспортного сполучення, сільського розвитку, політики щодо довкілля, а також – політики управління енергетичними і природними ресурсами, міжсекторальної політики, політик регіонального та місцевого розвитку та кліматичного впливу [9, с. 9].

Насамкінець, слід погодитися, що завдяки реформі децентралізації в Україні відбувається поступове формування згуртованості на рівні громад. Досягнення згуртованості в масштабах країни потребує виведення громад із «пасток локальності» на державний рівень взаємодії, перетворення їх на повноправних співавторів подальших реформ [9, с. 16].

Висновки. Згуртованість має розпочинатися із загальнодержавного оновлення засад згуртованості, визначені основних пріоритетів та цілей, а продовжуватися переходом на новий рівень взаємодії людини та держави через розширення участі в управлінні суспільними справами. Надмірний тиск на громади не сприяє примноженню ідей вільної співпраці та плануванню, проявленню синергії між членами територіальних громад та між громадами загалом.

Згуртованість в конституційно-правовому аспекті на рівні громад – це демократизація та розвиток форм взаємодії з громадами через форми партисипативної демократії з метою забезпечення єдності громад та народу у напрямі до впровадження доброго врядування і забезпечення прав та свобод людини не залежно від місця проживання. У питаннях згуртованості однаково важливі правові, соціальні, економічні та безпекові складові.

Цінності, що закріплено на рівні Конституції України щодо гарантій місцевого самоврядування, виокремлення територіальної громади як ключового суб'єкта права на місцеве самоврядування, а не просто адміністративно-територіальної одиниці, демократизму та народовладдя з урахуванням парадигми інклюзивного зростання свідчить на користь забезпечення згуртованості територіальних громад на базі принципів демократизму, субсидіарної, самостійності та поєднанні централізації з децентралізацією. Згуртованість сьогодні має бути ключовим аспектом державної політики, оскільки вона розглядається як умова політичної стабільності та безпеки, як джерело добробуту громад, підвищення якості життя її жителів. Висока якість життя і соціально-економічний добробут в межах території громад сьогодні є серцевиною змісту згуртованості.

До основних напрямів підвищення рівня згуртованості на рівні громад можна віднести: поєднання в стратегії регіональ-

ного розвитку загальнодержавного та локального шляхом безпосереднього визначення ключового напрямку реформ безпосередньо громадою; стратегії розвитку територіальних громад повинні враховувати вплив центрів громад на розвиток території громади в цілому (функціональні міські території); розширення форм партисипативної демократії (робочі групи молоді, людей похилого віку, ветеранів, бюджети участі та ін.); створення належних гарантій реалізації конституційного права на добровільне об'єднання територіальних громад та реалізацію права на місцеве самоврядування в цілому; узгодження загальнодержавних концептуально-стратегічних документів щодо регіоналізації та згуртованості.

Список використаних джерел :

1. Anna Busłowska, Jacek Marcinkiewicz Social Cohesion of Functional Urban Areas (Example of Eastern Poland). *Social Indicators Research* (2023). pp. 451–473. URL: <https://doi.org/10.1007/s11205-023-03119-4>
2. EU Cohesion Policy: Commission adopts 76.5 billion: Partnership Agreement with Poland for 2021–2027. URL: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_22_4223
3. Madanipour Ali, Shucksmith Mark & Brooks Elizabeth (2022) The concept of spatial justice and the European Union's territorial cohesion. *European Planning Studies*. 2022. № 30:5. P. 807–824. URL: <https://doi.org/10.1080/09654313.2021.1928040>
4. *Regions Matter: Economic Recovery, Innovation and Sustainable Growth* (2009). OECD Publishing. Paris. С. 112.
5. Бодрова І. І. Практика об'єднання територіальних громад та реорганізації територій місцевого самоврядування. Децентралізація державної влади: український і європейський контекст : монографія / за наук. ред. О. Ю. Лялюка. Харків, 2022. С. 410–422.
6. Болдирев С. В. Місцеве самоврядування в механізмі післявоєнного відновлення України. Децентралізація державної влади: український і європейський контекст: монографія / за наук. ред. О. Ю. Лялюка. Харків, 2022. С. 698–717.
7. Державна стратегія регіонального розвитку на 2021–2027 роки: Постанова Кабінету Міністрів України від 5 серпня 2020 р. № 695. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/695-2020-%D0%BF#Text>
8. Децентралізація державної влади: український і європейський контекст : монографія / за наук. ред. О. Ю. Лялюка. Харків, 2022. 766 с.
9. Жаліло Я. А. Пріоритет «згуртована країна» у вимірах регіональних стратегій. Київ: УНЦПД, 2020. 32 с.

10. Жиленко Р. В., Афанасьєв Д. М. Локальний вимір потреб внутрішньо переміщених осіб: приклад Ужгородської територіальної громади. *Науковий вісник Ужгородського університету*. Серія: «Педагогіка. Соціальна робота». 2022. № 2 (51), С. 54–57. URL: <https://doi.org/10.24144/2524-0609.2022.51.54-57>
11. Пастух К. Стратегічне планування розвитку територіальних громад. *Науковий вісник: Державне управління*. 2021. № 1 (7). С. 195–215. URL: [https://doi.org/10.32689/2618-0065-2021-1\(7\) - 195-215](https://doi.org/10.32689/2618-0065-2021-1(7) - 195-215).
12. Постанова Кабінету Міністрів України: Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на 2021–2027 р. Від 05.08.2020 р. № 695. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/695-2020-%D0%BF#Text>
13. Поліщук В., Олексюк Н., & Бачинська О. Інтеграція внутрішньо переміщених осіб у приймаючі громади: соціально-економічний аспект. *Управління змінами та інновації*. 2023. № 6. С. 5–9. URL: <https://doi.org/10.32782/СМІ/2023-6-1>
14. Про засади державної регіональної політики: Закон України від 05.02.2015 р. № 156-VIII. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*, 2015, № 13, ст. 90. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/156-19#Text>
15. Про затвердження Стратегії розвитку Гайсинської міської територіальної громади до 2030 року: Рішення Гайсинської міської ради Гайсинського району Вінницької області від 18 червня 2021 р. № 1. URL: <https://toolkit.in.ua/storage/222/60947/strategiya2030.pdf>
16. Про затвердження Стратегії розвитку Калузької міської територіальної громади на 2022–2030 роки: Рішення Калузької міської ради, Івано-Франківської області від 24.06.2021 р. № 585. URL: https://kalushcity.golos.net.ua/?p=pryynyati_rishennya&sp=single&id=5662
17. Про затвердження Стратегії розвитку Липовецької територіальної громади на період до 2030 року: Рішення Липовецької міської ради Вінницького району Вінницької області від 23 березня 2021 р. № 223. URL: https://rada.info/upload/users_files/04325957/docs/e6a556b3effabddca1234c8bffd2218.pdf
18. Про Концепцію державної регіональної політики: Указ Президента України від 25.05.2001 р. № 341/2001. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/341/2001#top>
19. Регіональна політика Європейського Союзу : підручник / за ред. Віктора Чужикова. Київ: КНЕУ, 2016. 495 с.
20. Серєда Ю. В. Соціальний капітал внутрішньо переміщених осіб як чинник локальної інтеграції в Україні. *Український соціум*. 2015. № 3. С. 29–41.
21. Соціальна стійкість територіальних громад в умовах воєнного часу (IV «хвиля» дослідження) : аналітичний звіт / А. Костенко, Н. Світайло, О. Купенко, М. Назаров, С. Півень, К. Сахно, Г. Євсєєва. Суми : Сумський державний університет, 2023. 73 с.

References :

1. Anna Busowska, Jacek Marcinkiewicz. (2023). Social Cohesion of Functional Urban Areas (Example of Eastern Poland). Social Indicators Research. URL: <https://doi.org/10.1007/s11205-023-03119-4>
2. EU Cohesion Policy: Commission adopts 76.5 billion: Partnership Agreement with Poland for 2021–2027 r. URL: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_22_4223
3. Madanipour Ali, Shucksmith Mark & Brooks Elizabeth. (2022). The concept of spatial justice and the European Unions territorial cohesion. *European Planning Studies*. № 30:5. pp. 807–824. URL: <https://doi.org/10.1080/09654313.2021.1928040>
4. Regions Matter: Economic Recovery, Innovation and Sustainable Growth (2009). OECD Publishing. Paris.
5. Bodrova I. I. (2022). Praktyka obiednannya terytorialnykh hromad ta reorhanizatsii terytorii mistsevoho samovriaduvannia. Detsentralizatsiia derzhavnoi vlady: ukrainskyi i yevropeyskyi kontekst : Lialiuk O. Yu. (Ed.). Kharkiv.
6. Boldyriev S. V. (2022). Mistseve samovriaduvannia v mekhanizmi pisliavoiennoho vidnovlennia Ukrainy. Detsentralizatsiia derzhavnoi vlady: ukrainskyi i yevropeyskyi kontekst: Lialiuk O. Yu. (Ed.). Kharkiv.
7. Derzhavna stratehiiia rehionalnoho rozvytku na 2021–2027 roky: Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 05.08.2020 r. № 695. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/695-2020-%D0%BF#Text>
8. Detsentralizatsiia derzhavnoi vlady: ukrainskyi i yevropeyskyi kontekst : Lialiuk O. Yu. (Ed.). Kharkiv.
9. Zhalilo Ya. A. (2020). Priorytet «zghurtovana kraina» u vymirakh rehionalnykh stratehii. Kyiv: UNTsPD.
10. Zhylenko R. V., Afanasiev D. M. (2022). Lokalnyi vymir potreb vnutrishno peremishchenykh osib: pryklad Uzhhorodskoi terytorialnoi hromady. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho universytetu*. Seriiia: «Pedahohika. Sotsialna robota». № 2 (51). URL: <https://doi.org/10.24144/2524-0609.2022.51.54-57>
11. Pastukh K. (2021). Stratehichne planuvannia rozvytku terytorialnykh hromad. *Naukovyi visnyk: Derzhavne upravlinnia*. № 1 (7). URL: [https://doi.org/10.32689/2618-0065-2021-1\(7\) - 195-215](https://doi.org/10.32689/2618-0065-2021-1(7) - 195-215).
12. Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy: Pro zatverdzhennia Derzhavnoi stratehii rehionalnoho rozvytku na 2021–2027 r. vid 05.08.2020 r. № 695. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/695-2020-%D0%BF#Text>
13. Polishchuk V., Oleksiuk N., & Bachynska O. (2023). Intehratsiia vnutrishno peremishchenykh osib u pryimaiuchi hromady: sotsialno-ekonomichnyi aspekt. *Upravlinnia zminamy ta innovatsii*. № 6. URL: <https://doi.org/10.32782/CMI/2023-6-1>

14. Pro zasady derzhavnoi rehionalnoi polityky: Zakon Ukrainy vid 05.02.2015 r. № 156-VIII. Vidomosti Verkhovnoi Rady (VVR), 2015, № 13, art. 90. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/156-19#Text>
15. Pro zatverdzhennia Stratehii rozvytku Haisynskoi miskoi terytorialnoi hromady do 2030 roku: Rishennia Haisynskoi miskoi rady Haisynskoho raionu Vinnytskoi oblasti vid 18.06.2021 r. № 1. URL: <https://toolkit.in.ua/storage/222/60947/strategiya2030.pdf>
16. Pro zatverdzhennia Stratehii rozvytku Kaluskoj miskoi terytorialnoi hromady na 2022–2030 roky: Rishennia Kaluzkoj miskoi rady, Ivano-Frankivskoi oblasti vid 24.06.2021 r. № 585. URL: https://kalushcity.golos.net.ua/?p=pryynyati_rishennya&sp=single&id=5662
17. Pro zatverdzhennia Stratehii rozvytku Lypovetskoj terytorialnoi hromady na period do 2030 roku: Rishennia Lypovetskoj miskoi rady Vinnytskoho raionu Vinnytskoi oblasti vid 23.03.2021 r. № 223. URL: https://rada.info/upload/users_files/04325957/docs/e6a556b3effabdca1234c8bffdc2218.pdf
18. Pro Kontseptsiiu derzhavnoi rehionalnoi polityky: Ukaz Prezydenta Ukrainy vid 25.05.2001 r. № 341/2001. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/341/2001#top>
19. Rehionalna polityka Yevropeiskoho Soiuzu : Chuzhykov V. (Ed.). (2016). NEU.
20. Sereda Yu. V. (2015). Sotsialnyi kapital vnutrishno peremishchenykh osib yak chynnyk lokalnoi intehratsii v Ukraini. *Ukrainskyi sotsium*. № 3.
21. Sotsialna stiikist terytorialnykh hromad v umovakh voiennoho chasu (IV «khvyliia» doslidzhennia) : analitychnyi zvit : Kostenko A., Svitailo H., Kупenko O., Nazarov S., Piven K., Yevsieiev H. (Eds.).(2023). Sumy : Sumskyi derzhavnyi universytet.

L. M. Hryshko

Ways of Increasing the Cohesion of Territorial Communities in Ukraine

Abstract. *The article reveals the ways of increasing the cohesion of territorial communities in Ukraine based on the normative and legal regulation of strategies for the development of territorial communities and approaches applied within the framework of the EU cohesion policy. Attention is focused on the implementation of strategies for the cohesion of territorial communities by including relevant goals in the strategies for the development of territorial communities until 2030.*

The article concludes that cohesion should begin with a nationwide renewal of the principles of cohesion, defined by the main priorities and goals, and continue with the transition to a new level of interaction between people and the state through the expansion of participation in the management of public affairs. Excessive pressure on communities does not contribute to the multiplication

of ideas of free cooperation and planning, the manifestation of synergy between members of territorial communities and between communities in general.

Cohesion in the constitutional and legal aspect at the level of communities is the democratization and development of forms of interaction with communities through forms of participatory democracy to ensure the unity of communities and people in the direction of implementing good governance and ensuring human rights and freedoms regardless of place of residence. In matters of cohesion, legal, social, economic and security components are equally important.

The values enshrined at the level of the Constitution of Ukraine regarding the guarantees of local self-government, the separation of the territorial community as a key subject of the right to local self-government, and not just an administrative-territorial unit, democracy and people's power, taking into account the paradigm of inclusive growth, testify in favor of ensuring the cohesion of territorial communities on based on the principles of democracy, subsidiarity, independence and the combination of centralization and decentralization. Cohesion should be a key aspect of state policy today, as it is considered as a condition for political stability and security, as a source of community well-being, improving the quality of life of its residents. High quality of life and socio-economic well-being within the territories of communities today is the core of the meaning of cohesion.

The main directions of increasing the level of cohesion at the community level include: the combination of national and local regional development strategies by directly determining the key direction of reforms directly by the community; strategies for the development of territorial communities should take into account the influence of community centers on the development of the territory of the community as a whole (functional urban areas); expansion of forms of participatory democracy (working groups of youth, elderly people, veterans, participatory budgets, etc.); creation of adequate guarantees for the implementation of the constitutional right to voluntary association of territorial communities and the implementation of the right to local self-government as a whole; coordination of state-wide conceptual and strategic documents on regionalization and cohesion.

Keywords: *cohesion, territorial community, democracy, decentralization, European integration, regionalization, functional urban territories.*